

УДК: 94 : 327.39 : 005.452 (8) «196/198»

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ В 60--80-х рр. ХХ ст.

*О. П. Сарнацький, д. іст. н., професор, Р. С. Корчобний, студент,
Запорізький національний технічний університет, asarnatskiy@mail.ru*

У статті висвітлюється становлення й розвиток регіональних економічних інтеграційних процесів у Центральній та Латинській Америці в середині другої половини ХХ ст. Виокремлено суперечності та спільні риси інтеграційних процесів. Проаналізовано вплив США на регіональні інтеграційні об'єднання цього континенту. Показано, що латино-американським державам вдалося створити низку міждержавних регіональних утворень, які дозволили проводити власну спільну політику щодо економічних питань, тим самим намагаючись зменшити надмірний вплив Сполучених Штатів.

Ключові слова: регіональна інтеграція, Генеральний договір центральноамериканської економічної інтеграції, Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі, Центральноамериканський спільний ринок, Асоціація латино-американської інтеграції, Карибська асоціація вільної торгівлі, субрегіональна Андська група, Амазонський пакт, Латиноамериканська економічна система, аргентино-бразильська інтеграція.

Постановка проблеми. Для переважної більшості держав земної кулі проблема інтеграції в світове господарство постав ще у другій половині минулого століття. Але на сучасному етапі ця проблема стала дуже актуальною через ряд причин та факторів. Не слід забувати й про економічну інтеграцію, яка є одним з найважливіших факторів у міжнародних відносинах на даному етапі.

Але не дивлячись на такий процес розвивалася і продовжує розвиватися й інша тенденція – прагнення до регіональної інтеграції. Регіональна інтеграція є зручною для країн, які мають спільну історію, релігійні вподобання та культурні особливості. Проте економічна складова теж має значний вплив. Так країни майже однакового рівня

розвитку створюють більш діючі регіональні об'єднання, ніж країни з різним рівнем економічного розвитку. Це викликано тим, що розвинені країни частіше використовують менш розвинені у своїх цілях, що частіше (але не завжди) призводить до ще більшого дисбалансу у розвитку. Яскравим прикладом може слугувати стан розвитку НАФТА та ЄС, де, наприклад розвинені країни (США та Канада у НАФТА) значно впливають на менш розвинену країну (Мексика).

Не стали винятком у прагненні до регіональної інтеграції і країни Латинської Америки. Цей регіон обраний для даного дослідження на сьогодні є впливовою силою на міжнародній арені. Складне історичне

минуле та певні суперечності у наш час змушують країни консолідувати свої сили, намагаючись покращити власний економічний розвиток. До того ж надмірне втручання США у другій половині XX ст. відвернула багато країн Латинської Америки від ідеї інтеграції з більш розвиненим сусідом. Саме тому більшість держав даного регіону шукають вихід в економічній інтеграції в межах регіону, намагаючись створити більш успішне, ефективне та гармонійне міжнародне об'єднання, яке б допомогло досягти високого рівня розвитку її складовим частинам.

Варто зазначити, що стимулом до регіональної інтеграції для латиноамериканських держав є успішні приклади з різних частин світу. Це й ЄС, який не дивлячись на сучасні проблеми є доволі ефективним та успішно діючим міжнародним утворенням. На іншій стороні Земної кулі є ще один наочний приклад – держави Східної та Південно-Східної Азії. Останні мають більше схожих рис у історичному розвитку з країнами Центральної та Південної Америки, ніж європейські держави.

Отже, актуальність теми дослідження визначається процесами у політичних та економічних відносинах між країнами Латинської Америки на сучасному етапі, які мають специфічний характер через вплив ряду тенденцій у міжнародному житті, однією з яких є регіональна інтеграція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан наукової розробки теми певною мірою є умовним, оскільки розглядається головним чином через публікації окремих латиноамериканських і західних джерел та роботи науковців країн СНД.

Суто латиноамериканськими є концепції «перспектив залежності» та «перспектив автономності» в межах структуралістського підходу до розвитку, які, з огляду на домінування США в регіоні, визначають зовнішнє втручання як головну причину недостатнього розвитку. Оцінка значення інтеграції для країн Латинської Америки дається в роботах латиноамериканських авторів: Б. С. До Рего, Кардосо де Да Сильва Э., Ван Клаверен Альберто та ін. [1–3].

В теоретичних напрацюваннях окремих авторів обґрунтовується доцільність

економічних реформ через об'єднання зусиль окремих національних акторів. Ці моменти знайшли своє відображення у відповідних працях, опублікованих на Заході [4].

Латиноамериканська інтеграція значно менше досліджена у вітчизняній латиноамериканістиці. Причиною цього є помітний прагматизм у підходах української політичної та економічної думки до вивчення інтеграційної теорії й дослідження конкретних інтеграційних проектів, викликаний прагненням забезпечити теоретичне обґрунтування включенню України в євроінтеграційний процес, що має наслідком сконцентрованість на цьому вітчизняних досліджень. Такий підхід обмежує можливості комплексного розуміння базових причин криз в регіональній інтеграції, що мають спільні теоретичні витоки, незалежно від цивілізаційних особливостей різних регіонів.

Разом з цим, певний вплив на формування загальної концепції роботи та визначення кола інтересів України у цьому напрямку здійснили праці вітчизняних авторів: Є. Свиначука [5], О. Картунова та С. Лаптева [6], Г. Хоменка [7], О. Ткача [8].

У дослідженнях таких російських авторів: А. Глінкіна [9], А. Бобровнікова [10], А. Лавута [11], а також у навчальних посібниках за участю російських авторів [12], детально викладені недоліки і переваги інтеграційних процесів в економічній та політичній сферах та сфері безпеки, запропоновані конкретні заходи із застосування досвіду латиноамериканської інтеграції.

Аналіз наукової розробки проблеми дозволяє зробити висновок про те, що тема, пов'язана з вивченням економічної регіональної інтеграції між країнами Латинської Америки в 60-х-80-х рр. минулого століття в раніше опублікованих роботах висвітлювалася недостатньо.

Формулювання мети статті. В цій розвідці автори поставили собі за мету на основі аналізу джерел та літератури дослідити та визначити передумови, причини та стан економічної регіональної інтеграції країн Латинської Америки у 60-х–80-х рр. XX ст., а також проблем та можливих перспектив такої інтеграції в наступні роки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея політичної та економічної інте-

графії країн Латинської Америки не нова, вона існує рівно стільки, скільки існують самі країни. Найперша спроба державотворення на території Південної Америки належала ще Симону Болівару і, як відомо з історії, завершилась невдачею. Звільнившись від іспанської колоніальної залежності, майбутні країни Латинської Америки не поспішали створювати спільну державу, тому сили дезінтеграції розділили колишні іспанські колонії на ряд незалежних держав, відносини між якими не завжди залишалися безхмарними. Одночасно з цим Латинська Америка потрапляє в сферу інтересів США.

Протягом XIX–XX століть «північний сусід» прагнув витиснути з латиноамериканського континенту своїх європейських конкурентів (у першу чергу Великобританію) і одночасно створити підконтрольне собі об'єднання країн Південної й Центральної Америки. Остаточо це завдання було виконано лише в проміжку між двома світовими війнами. Саме в цей час монополії США перетворюються у повноправних хазяїв латиноамериканського континенту.

Однак революційні події 50–60-х рр. XX ст. кидають виклик надто значному впливу США на континенті, а новим явищем у Латинській Америці в 60-х рр. стала економічна інтеграція. Щоправда, продиктована вона була дещо іншими причинами, а ніж європейська. Одні країни вбачали в ній форму подолання вузькості національного ринку, інші – колективне знаряддя боротьби з проникненням іноземного капіталу. Вже 1960 р. утворилася Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі (ЛАВТ), реорганізована в 1980 р. за договором, підписаним у Монтевідео в Асоціацію латиноамериканської інтеграції (ЛАІ), куди увійшли 11 країн [13]. Невдовзі з'явився Центральноамериканський спільний ринок (ЦАСР, 1961 р.), куди увійшли п'ять країн, 1968 р. заявила про себе Карибська асоціація вільної торгівлі (КАВТ), до складу якої увійшли 12 країн [11, с.84]. Внаслідок на середину 70-х рр. XX ст. інтеграційні процеси охопили майже всі країни регіону.

І нарешті, 1975 р. утворився широкий економічний союз – Латиноамериканська економічна система, членами якої стали 26 держав [12, с.173]. Інтеграційні об'єднання,

що виникли в 60–70-х рр., доповнилися суто спеціалізованими об'єднаннями, що підкреслювало монокультурний характер економіки країн Латинської Америки [12, с.176]. Зокрема, в 1974 р. було створено Союз експортерів бананів та Союз країн – експортерів цукру (21 країна). 1975 р. утворилися також Асоціація країн-експортерів срібла та Карибська судноплавна компанія.

Члени даної Асоціації поділяються на три категорії: найбільш розвинені країни (Аргентина, Бразилія, Мексика), країни середнього рівня розвитку (Чилі, Колумбія, Перу, Уругвай, Венесуела) і найменш розвинуті країни (Болівія, Еквадор, Парагвай) [35]. Головну увагу Асоціації було звернуто на промислове кооперування по конкретних галузях і спільні програми розвитку економіки та експорту при подальшій лібералізації внутрішньозональної торгівлі. Внутрішній регіональний експорт в середині 80-х рр. становив 16 відсотків, що складало не так і багато від загального експорту Латинської Америки [12, с.256].

Розвивалося співробітництво і в рамках інших організацій: Латиноамериканської економічної системи (ЛАЕС), субрегіональній Андській групі, Амазонського пакту (1978 р.), Аргентино-Бразильської інтеграції (1986 р.) та ін. Взагалі економічна інтеграція латиноамериканських країн має свою специфіку. Для Латинської Америки на першому етапі (60-ті-70-ті рр. XX ст.) було характерним створення численних економічних угруповань з метою лібералізації зовнішньої торгівлі та захисту внутрішнього регіонального ринку за допомогою митного бар'єру, створення якого є однією з форм інтеграції, у тому числі і регіональної.

Країни Центральної Америки теж внесли свій вклад у процеси латиноамериканської інтеграції. Центральноамериканський спільний ринок (ЦАСР), організація країн Центральної Америки, що розвиваються, створена в цілях поступового об'єднання національних господарств країн-учасниць в єдиний «спільний ринок» [16, с.1]. Країни Центральної Америки раніше інших країн, що розвиваються, у тому числі латиноамериканських, стали на шлях інтеграції. Генеральний договір центральноамериканської економічної інтеграції, укладе-

ний 1960 р. в м. Манагуа (Нікарагуа), набрав чинності 4 червня 1961 р. [14, с.1]. Учасники ЦАСР: Гватемала, Нікарагуа, Сальвадор, Гондурас (до січня 1971 р.), Коста-Ріка (з 1962 р. по вересень 1972 р.).

Учасники ЦАСР домовилися поступово лібералізувати взаємну торгівлю, ввести в дію єдину центральноамериканську митну номенклатуру, застосовувати єдиний митний тариф «спільного ринку» відносно третіх країн [10, с.3]. Договір забороняє субсидування експорту і «нелояльну конкуренцію», розглядає питання фінансування економічного розвитку на основі регіональної рівності, визначає режим транспорту і транзитних перевезень, передбачає уніфікацію податкових стимул-реакцій промислового розвитку, вирішує вільний рух робочої сили і капіталів в межах території країн-учасниць [10, с. 5–14].

Єдиний митний тариф був введений 1965 р., а на початок 1970-х рр. торгівля товарами, що становлять 98% єдиною центральноамериканської митної номенклатури, була повністю лібералізована [10, с.42]. 1974 товарообіг в межах ЦАСР склав 535 млн. дол. у порівнянні з 80 млн. дол. в 1961 р. [10, с. 44–45]. Питома вага внутрішньозонального експорту в загальному експорті країн – членів ЦАСР зріс за той же період з 7% до 29%. Значно зросла торгівля готовими промисловими виробами, особливо тих галузей промисловості, які переробляють сировину не сільськогосподарського походження.

Інтеграція в промисловості, сільському господарстві, електроенергетиці, транспорті і зв'язку розвивалася повільно. Інтегрувалися перш за все галузі промисловості, по яких можливе самозабезпечення в рамках ЦАСР. Погоджені заходи по створенню інтегрованих підприємств по виробництву автопокришок, каустичної соди, інсектицидів, добрив, фанери, борошна, координується виробництво зернових, також було розроблено чотири проекти об'єднання енергосистем [1, с.27]. Створена система взаємних розрахунків на основі загальної розрахункової валюти – центральноамериканське песо, рівного по курсу долару США (дана валюта була введена 1962 р.).

Таким чином, як ми бачимо, що регіональна економічна інтеграція в Латинській

Америці розвивалася у різних формах. Це були і підписання преференційних торгових угод, створення зон вільної торгівлі, утворення між ними митного союзу та створення спільного ринку, а також появи регіональної економічної системи (союзу).

З початку 70-х рр. ХХ ст. процес центральноамериканської економічної інтеграції переживає період труднощів і протиріч. Вони пов'язані з відносно низьким рівнем світових цін на товари центральноамериканського експорту, з недоліком стимул-реакцій для здійснення капіталовкладень в багатонаціональні проекти, корисливою діяльністю монополій розвинених держав. Правлячі кола, перш за все найбільш розвинених в промисловому відношенні Гватемали і Сальвадору, та іноземні монополії, що стояли за ними, намагалися вирішити ряд завдань інтеграції за рахунок слабкіших в економічних відносинах партнерів. Про кризове положення ЦАСР свідчив розрив торгівельних стосунків між Гондурасом і Сальвадором після збройного конфлікту між ними 1969 р. і «торгівельної війни», що розгорнулася між партнерами по ЦАСР.

У зв'язку з тим, що ЦАСР заснований на принципі «рівних можливостей» іноземного і національного капіталу, монополії США отримали новий, більш широкий ринок, а також можливість обходити імпортні обмеження, використовувати низькі податки і дешеву робочу силу. Це привело до різкого зростання прямих інвестицій США в Центральній Америці – з 37 млн. дол. в 1960 до 750 млн. дол. в 1972 р. Більше 75% промислових підприємств, на які поширюються договори ЦАСР, належило іноземному капіталу. В цілях пошуку виходу з кризового положення, що склалося в ЦАСР, було вирішено створити так званий Комітет на вищому рівні з представників усіх 5 країн. Проте тринадцять засідань цього комітету, що відбулися в 1973–1975 рр., закінчилися по суті нічим. Основний пункт розбіжностей – різне ставлення країн до іноземного капіталу, що свідчило про значний вплив північноамериканських монополій США в економіку цих країн.

Створення ЦАСР не сприяло вирішенню найбільш насущних проблем соціально-економічного розвитку країн Центральної

Америку: подоланню монокультурного характеру їх економіки, послабленню залежності цих країн від диктату американських монополій, проведенню аграрних реформ, підвищенню життєвого рівня населення. Процес глобалізації, що почався в 80-і – 90-і рр. ХХ ст., змушує країни регіону задуматися про інтеграцію для того, щоб як мінімум не погіршити свого стану на світовому ринку. Приклад Європейського Союзу й процес інтеграції країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону змушує, з одного боку, країни Латинської Америки знову звернутися до ідей Болівару, а з іншого – підштовхує США до того, щоб поставити процес об'єднання під свій контроль. Через це у 80-ті рр. посилюється тенденція до активізації країн регіону. В міжамериканських відносинах навіть США мусили все більше рахуватись з позицією держав Латинської Америки щодо захисту суверенітету та самостійної зовнішньої та внутрішньої політики.

Центральноамериканський спільний ринок (ЦАСР) у 80-ті рр. через конфліктну ситуацію в субрегіоні практично не функціонував. Субрегіональна Андська група (з 1969 р.), зі складу якої 1976 р. вийшла Чилі, залишилася у складі п'яти держав (Венесуела, Колумбія, Еквадор, Перу, Болівія) [10, с.47]. Організація пом'якшила обмеження для іноземного капіталу. Наприкінці 80-х рр. спостерігається активізація її діяльності, збільшилася взаємна торгівля. Також у червні 1984 р. в м. Картахені (Колумбія) відбулася конференція міністрів економіки, фінансів і закордонних справ 11 держав регіону (Аргентина, Бразилія, Мексика, Чилі, Венесуела, Колумбія, Перу, Еквадор, Болівія, Уругвай і Домініканська Республіка) з проблем зовнішнього боргу та інших економічних і політичних питань [10, с.48].

Зустрічі членів Картахенської групи надалі стали більш регулярними. Однак її діяльність виявилася малоефективною, що змусило більшість учасників – Аргентину, Бразилію, Мексику, Венесуелу, Колумбію, Перу і Уругвай, а також Панаму – створити паралельно в грудні 1986 р. Групу Ріо-де-Жанейро. Ці вісім країн входили до складу Контадорської групи, а також Групи підтримки Контадори та набули там досвіду співробітництва [38, с.25].

Пошук шляхів розв'язання проблеми зовнішнього боргу залишався найважливішим завданням Групи Ріо-де-Жанейро та урядів країн Латинської Америки. Вони домогалися від кредиторів зниження і стабілізації рівня відсотків, списання частини боргу. В березні 1989 р. міністр фінансів Брейді запропонував план списання частини боргів для країн, які досягали фінансової стабільності [5, с.54]. Пропозиціями плану скористалися Мексика, Коста-Ріка, Венесуела, Уругвай, що сприяло зменшенню їхньої зовнішньої заборгованості на 20%.

У цілому «план Брейді» не вирішив проблеми, але пом'якшив її гостроту. У серпні 1986 р. утворилися підвалини для Аргентино-Бразильської інтеграції, до якої згодом приєднався Уругвай. Її мета полягала у зміні курсу найбільших країн Південної Америки – від конкуренції перейти до об'єднання їхніх економічних зусиль.

Висновки. Отже, процеси інтеграції у Латинській Америці пройшли через нелегкий початок та, набравши обертів у 70-х рр., дещо призупинилися у 80-х рр. через ряд чинників. Але не дивлячись на це латиноамериканським державам вдалося створити ряд міждержавних регіональних утворень, які дозволили проводити власну спільну політику щодо ряду економічних питань, тим самим намагаючись зменшити надмірний вплив Сполучених Штатів у даній сфері, адже монополії однієї з наймогутніших держав світу – США ніколи не втрачали і зараз не втрачають прагнень задовольнити лише власні інтереси. Тому висвітлення інтеграційного напрямку в зовнішніх стосунках країн Центральної та Латинської Америки в другій половині ХХ ст. та інших моментів цього періоду, враховуючи деякі певні зміни, що відбулися в Латинській Америці в умовах сьогодення, вимагає свого подальшого вивчення.

Література

1. До Рего Баррос Себастьяо. Основи южноамериканской интеграции / Б. С. До Рего // Латинская Америка. – 1996. – № 5. – С. 25–28.
3. Кардосо де Да Сильва Э. Ставка на интеграцию / Э. Кардосо де Да Сильва // Латинская Америка. – 1997. – № 1. – С. 18–26.
3. Фернандо Энрике Кардозо. Зависимость и развитие Латинской Америки. Опыт социологиче-

ской интерпретации / Ф. Э. Кардозо, Э. Фалетто; пер. с исп. и португ. – М. : ИЛА РАН, 2002. – 220 с.

4. Warleigh-Lack Alex. Towards a Conceptual Framework for Regionalisation: Bridging «New Regionalism» and «Integration Theory» / Alex Warleigh-Lack // Review of International Political Economy. – 2006. – Vol. 13. – № 5. – pp. 750 – 771; Weisbrot Mark, Jake Johnson. The Gains From Trade: South American Economic Integration and the Resolution of Conflict / Mark Weisbrot, Jake Johnson. – Washington, 2010. – 10 p.

5. Свиначук Є. Г. Політичні та економічні чинники інтеграційних процесів у Латинській Америці в 60-80-х роках / Є. Г. Свиначук // Політика і час. – 1997. – № 3. – С. 52–57.

6. Картунов О. Західні теорії економічної та політичної інтеграції: спроби стислого аналізу / О. Картунов, С. Лаптев // Зовнішня торгівля. – 1999. – № 34. – С. 140–143.

7. Хоменко Г. Д. Андське співтовариство націй: модернізація в умовах глобалізації / Г. Д. Хоменко // Науковий вісник Дипломатичної академії. – 2004. – Випуск 10, ч. I. – С. 78–91.

8. Ткач О. І. Стратегії регіональної та національної інтеграції країн Латинської Америки / О. І. Ткач // Політичний менеджмент. – 2009. – № 1. – С. 140–146.

9. Глинкин А. Н. Региональная интеграция: к новой парадигме развития? / А. Н. Глинкин // Латинская Америка. – 1996. – № 12. – С. 46–61.

10. Бобровников А. В. Истоки и перспективы интеграции / А. В. Бобровников // Латинская Америка. – 1999. – № 4. – С. 38–52.

11. Лавут А. А. Андская группа: от застоя к модернизации? / А. А. Лавут // Латинская Америка. – 1997. – № 3. – С. 65–89.

12. Мутагиров Д. З. Международные политические институты: актуальные проблемы истории и теории: учеб. пособие / Мутагиров Д. З. – М. : Университетская книга, Логос, 2009. – 384 с.

13. 1980 Treaty of Montevideo. Instrument Establishing the Latin American Integration Association (ALADI) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.sice.oas.org/trade/Montevideo/Montevideo.asp#chapX>. – Назва з титулу екрану. – Дата доступу: 21. 11. 2015.

14. Tratado para la constitución de un mercado común entre la República Argentina, la República Federativa de Brasil, la República del Paraguay y la República Oriental del Uruguay, Asunción, 26 marzo 1991 // Revista Documental de Ciencias Sociales Iberoamericanas. – 1991. – № 13. – P. 388–393.

РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКЕ В 60–80-х гг. XX в.

*А. П. Сарнацкий, д. ист. н., профессор, Р. С. Корчебный, студент, Запорожский
национальный технический университет*

В статье освещается становление и развитие региональных экономических интеграционных процессов в Центральной и Латинской Америке в середине второй половины XX в. Выделены противоречия и общие черты интеграционных процессов. Проанализировано влияние США на региональные интеграционные объединения этого континента. Показано, что латиноамериканским державам удалось создать ряд межгосударственных региональных образований, которые дали возможность проводить собственную совместную политику в экономических вопросах, тем самым стараясь уменьшить чрезмерное влияние Соединённых Штатов.

Ключевые слова: региональная интеграция, Генеральный договор центральноамериканской экономической интеграции, Латиноамериканская ассоциация свободной торговли, Центральноамериканский общий рынок, Ассоциация латиноамериканской интеграции, Карибская ассоциация свободной торговли, субрегиональная Андская группа, Амазонский пакт, Латиноамериканская экономическая система, аргентино-бразильская интеграция.

DEVELOPMENT OF ECONOMIC INTEGRATION PROCESSES IN LATIN AMERICA IN 60-s – 80-s OF THE 20-TH CENTURY

*O. P. Sarnatskiy, Dr. Sc. (Histor.), Professor, R. S. Korchebnyy, student, Zaporizhzhya National
Technical University*

The formation and development of regional economic integration processes in Central and Latin America in the middle of the second half of the twentieth century is focused on. The contradictions and common features of integration processes are distinguished. The influence of the USA on regional integration associations of this continent is analyzed. It has been generalized that the

Latin American states had succeeded in creating a number of interstate regional formations that enabled them to pursue their own joint policy in economic matters, thereby trying to reduce the excessive influence of the United States.

Keywords: regional integration, general contract of Central American Economic Integration, Latin American Free Trade Association, Central American Common Market, Association of Latin American Integration, Caribbean Free Trade Association, Andean Subregion, Amazon Pact, Latin American Economic System, Argentine-Brazilian integration.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Пилипенко Г. М. Надійшла до редакції 08.01.2018.